

Aina Moll i Marquès

**LA NOSTRA LENGUA
A L'EUROPA DEL 2000**

AJUNTAMENT DE MANACOR
Patronat de l'Escola Municipal de Mallorca
Dep. Legal: PM 200 - 1.987

PAPERS DE SA TORRE
Aplecs de Cultura i Ciències Socials

20

Aina Moll i Marquès
Coordinadora General de la Campanya
Interinstitucional de Normalització Lingüística
de les Illes Balears

**LA NOSTRA LLENGUA
A L'EUROPA DEL 2.000**

PATRONAT DE L'ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ
MANACOR (Mallorca) 1990

Consell Assessor:

Gabriel Barceló
Damià Duran
Carles Manera
Josep M^a. Salom

Lliçó inaugural dels XVIII Cursos de Llengua
Catalana i Cultura de les Balears pronunciada
al Teatre Municipal de Manacor el dia
19 d'octubre de 1990

Fotografia: Josep Forteza (Blau)

Disseny coberta:

Bartomeu Matamalas

LA NOSTRA LLENGUA A L'EUROPA DEL 2000

Entram a la darrera dècada del segon mil·lenni després de Crist en una situació de crisi universal. Durant dècades s'havia anat avançant cap a una Europa occidental unida, de difícil gestació, per fer front al bloc oriental, format entorn de la Unió Soviètica, de règim comunista aparentment inamovible. I de sobte s'han produït uns canvis enormes a l'Europa de l'Est. Uns canvis que fa pocs mesos ningú s'hauria atrevit a pronosticar, ni tan sols a imaginar, i que han trasbalsat l'equilibri del món: la Unió Soviètica i els seus països satèl·lits deixen de ser l'**enemic** d'Occident —i inutilitzen l'enfocament defensiu de la Comunitat Europea—, volen entrar a l'economia de mercat i parlen de la **casa comuna** de tots els europeus. Les dues Alemanyes s'unifiquen a una velocitat impensable fa pocs mesos, i amb la invasió de Kuwait —planejada segurament comptant amb l'enfrontament dels dos blocs— l'Europa de l'Est i la de l'Oest es troben unides contra l'Irak que, per fer-los front, ha liquidat en pocs dies una guerra amb l'Iran que semblava eterna...

Deixaré de banda les especulacions sobre allò que pot passar si s'arriba a declarar la tercera guerra mundial, i fins i tot sobre la nova concepció de les relacions internacionals que s'haurà de plantejar Occident si no hi ha guerra, i em limitaré a considerar, dins el supòsit de no-guerra, les alternatives que es presenten a la nostra llengua, en el context d'una Europa Unida, a l'inici del tercer mil·lenni.

Per això convé considerar com és Europa, i com és la llengua catalana en el moment actual, els principals perills que hem d'evitar i les possibilitats de «final feliç» si sabem aprofitar els trumfos que tenim a les mans, i si la sort ens acompanya.

L'EUROPA ACTUAL

L'any 1983, dins el marc del Projecte nº 7 del Consell de Cooperació Cultural del Consell d'Europa (encarregat de l'educació i el comportament cultural dels migrants), es va fer un Col·loqui sobre **La cultura immigrada en una societat en mutació. L'Europa multicultural a l'any 2000.** Segons el «rapport général» que en va fer la senyora Micheline Rey (Ginebra), el grup ha tingut dificultats per llençar una mirada anticipadora, «de visionari» sobre el futur, per imaginar aquest futur, per concebre la naturalesa, les modalitats, les conseqüències dels esdeveniments, situacions i canvis que es puguin produir. I en efecte, no imaginaven ni de lluny els que a hores d'ara s'han produït ja, ni podien concebre que el mític 1993 apareixeria, dos anys abans del seu inici, com una gran incògnita, ja que la difícil unitat europea que havia d'inaugurar resultaria esquifida per a les noves necessitats.

Però sobre el passat i el present sí que la majoria dels especialistes participants en aquell col·loqui emetien judici, i coincidien en l'essencial, que es pot resumir en aquestes paraules del professor Craft, de Nottingham (Regne Unit):

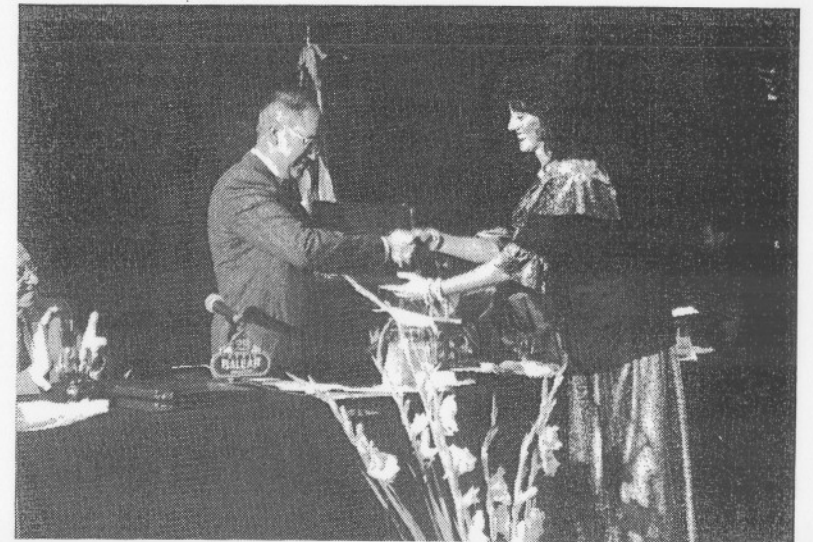
Europa sempre ha estat «multicultural». Els moviments de població, lligats a les migracions, a les conquestes i als intercanvis comercials, han enriquit la seva diversitat, ja immensa, de cultures. Per altra part, les tècniques rudimentàries dels transports de l'era pre-industrial han contribuït, durant llargs períodes d'estabilitat política i econòmica, a aprofundir aquestes divisions culturals i lingüístiques. Durant els anys 1970, encara es podien identificar 73 grups ètnics diferenciats, dins una Europa delimitada per la mar i, a l'Est, per l'Ural. Cadascun d'aquests grups posseeix el seu propi territori, la seva pròpia llengua o identitat (el «sentiment de formar un poble»), però només una tercera part d'ells constitueixen Estats polítics diferenciats.

La comunitat lingüística catalana entra dins aquestes dues terceres parts de pobles europeus que tenen el seu propi territori, la seva pròpia llengua i identitat, i que no constitueixen un Estat polític diferenciat. I d'altra banda, la gran majoria dels Estats políticament diferenciats són multilingües —amb pluralitat reconeguda i oficialitzada, o amb predominí d'una llengua sobre les altres, segons els casos. Les fronteres lingüístiques i les polítiques no coincideixen pràcticament mai (amb l'excepció de Portugal).

Existeixen nacionalismes d'Estat, que exerceixen amb «naturalitat» l'opressió de les llengües minoritzades dins els seus territoris, i nacionalismes de supervivència, de les comunitats minoritzades que reclamen el seu reco-

El Sr. Miquel Fullana i Llompart rep la placa del «Reconeixement de Mèrits» 1990.

Entrega de la placa de «Reconeixement de Mèrits» al grup de Teatre dels Cap-sigranys.

neixement. La força dels aparells estatals ha ofegat fins ara aquests nacionalismes de supervivència, presentant-los com a possibles feixismes, o com a folklorismes provincians o **aldeanos**.

Craft presentava com a definitivament passada la situació dels anys 70 —tal vegada per un sentiment, conscient o no, d'autodefensa, com a parlant d'una llengua forta—. Però els darrers esdeveniments mundials, amb el reviscolament dels nacionalismes en els països de l'Est, han mostrat que la seva problemàtica es manté ben viva i actual, i que és necessari i urgent trobar fórmules de convivència.

QUÈ ÉS LA NOSTRA LLENGUA, ARA

La nostra llengua és sense cap dubte la més forta de totes les llengües sense Estat del món occidental: amb una tradició històrica i literària comparable a qualsevol altra llengua romànica (pensem en Ramon Llull, en el **Tirant lo Blanc**, en la producció literària actual...), és parlada per prop de set milions de ciutadans d'un territori que en comprèn prop d'onze, dins el qual —tret de la Catalunya del Nord, de l'Alguer i de la franja d'Aragó— té un estatut legal d'oficialitat que permet el seu ple recobriment com a llengua de la Comunitat.

Aquests darrers anys ha entrat en un procés de normalització a tots els territoris catalans de l'Estat espanyol, que ha arrossegat fins i tot la Catalunya del Nord i Andorra (on és única llengua oficial des de fa segles, però això no l'havia salvada de la dominació del castellà i del francès), i ha obtingut un gran reconeixement internacional, plasmat en l'augment del seu estudi a les Universitats estrangeres i en els tràmits actuals per a la seva acceptació com a llengua oficial al Parlament europeu.

LA CONSTRUCCIÓ D'UNA EUROPA UNIDA

El projecte d'una Europa unida comporta una gran revolució legal, de comportaments i d'actituds i, sobretot, de mentalitat, en la concepció dels estats i dels pobles que la formen.

De fet, es tracta de bastir un nacionalisme europeu, en què Europa serà una nació de nacions (una mica com allò que, segons els textos legals, hauria de ser ara Espanya). Les tensions entre Europa i els Estats i pobles que la integren, s'hauran de resoldre per la negociació, i per la cessió de competències per part dels uns i dels altres. La «llengua comuna europea» —indiscutiblement, l'anglès, en aquests moments— apareixerà com una amenaça per a altres llengües no tan fortes, com l'alemany (en alça), l'espanyol o el francès. Estats que fins ara han exercit una clara dominació

sobre les altres llengües del seu territori, comprendran ara el que és la necessitat de reivindicar la llengua pròpia davant d'una altra de més forta.

Això no és cap profecia, ni cap hipòtesi pendent de verificació, sinó la constatació d'una realitat: en una «conferència» —és a dir, trobada internacional— del Consell d'Europa, en què vaig participar fa vuit anys, ja es va fer retirar un text que s'havia distribuït en anglès als participants, per la protesta del cap de la delegació francesa, que va dir que tenia ordres estrictes del seu govern de no permetre que circulàs cap text en anglès que no estigués disponible també en versió francesa.

I és que les principals dificultats que fins ara han entorpit el procés de construcció d'Europa provenen de l'afany de poder —o de la resistència a prendre'n— dels «Estats polítics diferenciats». Per això, la tasca més necessària, i la més difícil, per a dur el projecte a bon port, consisteix a rebaixar, i si fos possible a fer desaparèixer, les actuals fronteres estatals.

EL POSSIBLE PAPER DE LA COMUNITAT LINGÜÍSTICA CATALANA

Aquesta situació ens pot afavorir, si som capaços d'aprofitar-ne tots els factors que ens són favorables.

De fet, l'enorme interès que la nostra llengua ha despertat en àmbits polítics i científics internacionals és degut a tres factors essencials:

a) La seva extraordinària resistència, que li permet constituir-se en «llengua de cultura normal de la seva comunitat», després de prop de tres segles d'anormalitat.

b) El caràcter pacífic del seu procés de normalització.

c) El seu àmbit multiestatal que, afegit al seu prestigi, en fa un possible model de col·laboració transfronterera —a condició, però, que no sigui vista com «la llengua de Catalunya», sinó dels «països catalans», és a dir, de la totalitat del seu territori natural, i que les Illes Balears hi tinguin el protagonisme que els correspon.

Gràcies a aquestes tres condicions, la llengua catalana pot tenir un paper molt important com a model de comunitat lingüística i cultural europea. Sobretot perquè, com hem vist més amunt, llengües fins fa poc dominants s'han de defensar ara de la dominació de l'anglès, i els seus respectius Estats, per justificar les seves reivindicacions, hauran d'establir una nova relació amb les llengües dels seus territoris que són objecte de reivindicació històrica. Naturalment, per a aquests Estats seria molt més còmode poder-ne

prescindir —i per això les llengües minoritzades han de vetllar més que mai per la seva supervivència—, però posat que n'hi ha que són prou fortes per resistir, necessiten trobar un camí de solució viable. La llengua catalana és l'exemple per excel·lència de força i de viabilitat.

L'ALTERNATIVA ACTUAL

Tot això fa que la nostra llengua, en aquests moments, es trobi en una situació altament crítica. L'alternativa és: normalització definitiva, o definitiva postergació que, a través d'una lenta agonia i en un termini més o manco llarg, mena a la seva desaparició d'aquestes illes i de la resta de territoris de llengua catalana.

Hi ha perills greus que la crisi es resolgui negativament. Especialment, la inèrcia d'actituds i comportaments diglòssics —que fan que els catalanoparlants abandonem la llengua pròpia davant el castellà, i que els castellano-parlants no s'atreveixin a parlar català, o que considerin inútil o innecessari fer-ho—, i la manca de diàleg entre el govern central i els autonòmics, i entre els pobles de llengua castellana i no-castellana, que permeti assumir plenament i fer efectiu el marc legal vigent.

Perquè el resultat sigui positiu, són necessaris esforços molt grans, individuals i col·lectius, per vèncer la inèrcia de segles de monolingüisme oficial castellà i de diglòssia social. Però si hi ha la voluntat de fer aquests esforços, tenim tots els elements indispensables per aconseguir-ho: el marc legal, la tendència universal favorable als nacionalismes de supervivència, el prestigi del català i del seu procés de normalització als ulls del món i la necessitat d'Espanya de tenir un paper protagonista dins Europa.

Perquè només Espanya té un marc legal que permet la pacífica convivència de pobles lingüísticament i culturalment diferents capaços d'autogovernar-se i de viure en la seva llengua pròpia, sense entrar en conflicte amb la llengua oficial de l'Estat —i uns processos pacífics en marxa, de normalització de les llengües no-castellanes i dels seus territoris.

I d'altra banda, només en aquest camp pot tenir Espanya un paper protagonista en l'Europa unida. Però aquest protagonisme ^{de gran importància,} per cert, sí que el pot tenir, si tots plegats —govern central i governs autonòmics, però també els pobles respectius— som capaços d'entendre-ho i d'actuar de manera adequada.

Però per això és necessari, en primer lloc, aplicar d'una manera efectiva el marc legal vigent, estructurar l'Estat plurinacional i pluricultural que aquest marc preveu, i presentar-lo com a model a Europa.

La Sra. Aina Moll durant el seu parlament.

EL CAMÍ QUE HEM DE RECÓRRER

Perquè l'Estat espanyol pugui tenir aquest protagonisme, és necessari que la nostra llengua sigui protagonista d'una autèntica normalització. I perquè les Illes Balears tinguem en aquest procés el protagonisme que ens correspon, hem de començar per tenir protagonisme a ca nostra.

Cal aplicar plenament la Llei de Normalització Lingüística, i fer-la efectiva. Ens hem de fer conèixer com a comunitat de llengua catalana, i per això és necessari ser-ho realment. Això exigeix la presència del català, oral i escrit, com a llengua pròpia de les Illes Balears, en tots els camps de la relació pública i privada; la progressiva implantació de l'ensenyament en la llengua pròpia —com a qualsevol país normal—, amb ensenyament garantit del castellà oral i escrit, i d'una llengua estrangera com a mínim; i una intensa relació de la Universitat Balear, com a Universitat lingüísticament catalana, amb les Universitats estrangeres on s'ensenyava o es vol ensenyar el català.

La normalització exigeix també una àmplia informació als turistes sobre el fet lingüístic, que puguin veure confirmada en la retolació dels establiments hotelers i en la comercialització dels nostres productes (és absurd que les ensaïmades es vinguin en caps es crites en castellà) i en les respostes que els ciutadans que no saben la llengua d'ells donen a les preguntes formulades en llengua estrangera (és penós veure mallorquins explicar en castellà, a un anglès que no l'entén, el camí per anar a Cort).

D'altra banda, tot això exigeix, evidentment, que la normalització lingüística sigui assumida pel conjunt de la societat il·lenca, que ha de renunciar a tot radicalisme i acceptar el marc legal vigent i exigir una idèntica acceptació per part dels castellans i del Govern Central.

La tasca és enorme, i no podem perdre ni un dia. Però ara tenim l'instrument idoni per a dur-la a terme: la Campanya de Normalització Lingüística, gràcies a l'Acord Institucional pel qual les nostres Institucions —entre elles, l'Ajuntament de Manacor, que és dels capdavaners en la tasca normalitzadora— han decidit sumar i coordinar els seus esforços pel recobriment de la llengua, i convocar-hi tots els ciutadans. D'aquí a pocs dies es constituirà la Comissió Interinstitucional, i iniciarem les actuacions.

No es tracta de plantejar-nos objectius utòpics, ni de fer programes uniformes: es tracta que cadascú —institució, col·lectiu o ciutadà particular— analitzi la seva situació actual, vegi el que li manca per estar en situació lingüísticament normal i, en funció d'aquesta situació i aprofitant tots els seus mitjans i les ajudes que es posin a la seva disposició, estableixi un pla que li permeti avançar, tan aviat com sigui possible, cap a la normalitat.

Si ho feim així, l'any 2000 tindrem dins Europa la presència d'una llengua normal de demografia mitjana, un àmbit de comunicació —que pel sistema dual i les emissions via satèl·lit pot arribar molt lluny— i tots els elements indispensables a una llengua de cultura.

Necessitam infondre al conjunt del nostre poble sentiments d'autovaloració i d'orgull lingüístic —que té com a conseqüència la lleialtat lingüística—. Si tenim això, salvarem la llengua i, en igualtat amb els altres pobles i llengües, aconseguirem en el concert dels pobles tot allò que per la nostra capacitat i el nostre esforç siguem capaços d'obtenir.

Aina Moll

PAPERS DE SA TORRE:
Números publicats

- 1.- A. Martorell   **El cant popular, factor primari de la creació musical**
- 2.- M. J. Deyà   **Indústria rural a Mallorca a darreries del S. XVIII**
- 3.- J. M. Llompart   **Aproximació a Verdaguer**
- 4.- A. Riera   **El Regne de Mallorca en el context internacional de la primera meitat del segle XIV**
- 5.- A. Llull   **El lèxic de Mossèn Alcover**
- 6.- J. Solà   **L'etern problema entre la llengua i el poder**
- 7.- B. Mulet   **Indumentària mallorquina dels balladors dins el segle XVIII**
- 8.- J. Domenge   **Orfebreria mallorquina medieval**
- 9.- J. M. Palau   **Tendències de la novel·lística catalana actual**
- 10.- A. M. Alcover   **Epistolari Familiar I (1896 - 1911)**
- 11.- J.L. Carod-Rovira   **De Ramon Llull a Xesc Forteza
La nació com a àmbit de referències**
- 12.- M. Rayó   **Els espais naturals protegits**
- 13.- M. Vives   **Els Ajuntaments i la Normalització Lingüística**
- 14.- I. Marí   **Condicions per a la Normalització Lingüística**
- 15.- G. Barceló   **La Normalització Lingüística a l'Ajuntament de Manacor**
- 16.- A. M. Alcover   **Epistolari Familiar II (1912-1914)**
- 17.- Mn. Pere Xamena   **El problema dels bandejats a Mallorca**

18.- Diversos

Qüestions de toponímia del Llevant de Mallorca

19.- J.A. Grimalt

Gramàtica i urbanitat

20.- A. Moll

La nostra llengua a l'Europa del 2.000.

MALLORCA 1999: LA LLENGUA

Falten set anys escassos, per al 1999. Però, qui s'atreveix a pronosticar com serà Europa i com serà el món, d'aquí a set anys? I quin paper farà la llengua catalana dins aquesta Europa i dins aquest món? Jo vaig cometre la temeritat de parlar-ne, fa prop de dos anys, amb el títol "La nostra llengua a l'Europa del 2.000"¹, tot fent notar la dificultat del pronòstic en un món que canvia vertiginosament, fins al punt que en pocs mesos s'havien produït canvis que un any abans "ningú no s'hauria atrevit a pronosticar, ni tan sols a imaginar".

Ara es tracta de considerar un àmbit més reduït: no "la nostra llengua a Europa", sinó "la nostra llengua a Mallorca", (o "Mallorca, en l'aspecte lingüístic") l'any 1999. Però com que el destí de la nostra llengua a Mallorca és inseparable del que tindrà a la resta de Països Catalans, i el destí de Mallorca és inseparable del de la resta d'Europa, de fet, es tracta de reprendre el mateix tema que vaig tractar fa dos anys.

A l'estiu de 1992, la situació mundial de l'octubre de 1990 ja ens apareix com a història llunyana, perquè el panorama mundial s'ha tornat a capgirar. En canvi, puc mantenir les afirmacions que vaig fer aleshores sobre el futur del català, que són, en resum, les següents:

---

¹La nostra llengua a l'Europa del 2000. Lliçó inaugural dels XVIII Cursos de Llengua Catalana i Cultura de les Balears pronunciada al Teatre Municipal de Manacor el dia 19 d'octubre de 1990. Papers de Sa Torre, núm. 20. Manacor, 1990.

W.P. Mallorca. 99

(per al llibre de papers de l'altreser)

1. La llengua catalana es troba en situació crítica, davant l'alternativa "normalització definitiva, o definitiva postergació que, a través d'una lenta agonia i en un termini més o menys llarg, mena a la seva desaparició".

2. Perquè la crisi no es resolgui negativament, hem de vèncer greus perills, especialment la inèrcia de comportaments diglòssics que mantenen el castellà com a llengua dominant, i la manca de diàleg, a tots els nivells, "que permeti assumir plenament i fer efectiu el marc legal vigent".

3. Hi ha circumstàncies favorables, en un corrent mundial de reivindicació de la identitat dels pobles, que poden fer del procés de normalització de les llengües no-castellanes d'Espanya, i especialment de la nostra, el model a seguir per a la necessària construcció d'una "Europa de les nacions" i donar-nos -si les sabem aprofitar- un lloc definitiu en el concert de les llengües del món.

4. "Per això és necessari, en primer lloc, aplicar d'una manera efectiva el marc legal vigent, estructurar l'Estat plurinacional i pluricultural que aquest marc preveu, i presentar-lo com a model a Europa".

5. Hem de voler tenir el protagonisme que ens pertoca (ja que Mallorca l'ha tingut en els moments-clau de la història del català) en el procés de normalització.

6. Per aconseguir-ho, hem de recórrer un llarg camí, que comença per "aplicar plenament la Llei de Normalització Lingüística, i fer-la efectiva". És una tasca enorme, i que no admet espera, si no volem perdre el tren de la Història.

7. "Tenim l'instrument idoni per a dur-la a terme: la Campanya de Normalització Lingüística".

No repetiré ara els arguments amb què justificava aquestes afirmacions (fetes mirant a Europa, i al paper que l'Estat espanyol i la llengua catalana hi poden tenir). M'estim més enfocar el tema "cap endins" i tractar de posar a la llum la naturalesa del procés en què estam embarcats i de les dificultats que s'hi oposen, per justificar els afirmacions que acab de reiterar.

I en primer lloc he de dir que si les puc mantenir, sense afegir-hi ni treure'n res, malgrat els canvis que ha sofert el món i el camí que hem fet en aquests dos anys, és perquè el repte que hem d'afrontar no ha canviat, i perquè els processos de normalització són per naturalesa molt lents.

El repte de la normalització

El desafiament consisteix a aconseguir la recuperació de la llengua catalana com a pròpia dels Països Catalans, i el seu reconeixement internacional com a llengua de cultura, des de tots i cadascun dels territoris on es parla, malgrat les diferències de situació sociolingüística, de grau d'autogovern i de cohesió interna de cada comunitat.

Això es diu fàcilment, però és difícil de posar en pràctica. El català té oficialitat única a Andorra, però la petitesa del territori i de la població autòctona l'havien sotmesa al castellà i al francès en tot allò que no era l'ús purament oficial, i ara ha entrat amb nosaltres en procés de normalització; a la Catalu-

nya del Nord, a l'Alguer i a la Franja d'Aragó de llengua catalana, no té cap reconeixement oficial (però d'ençà del canvi de règim espanyol, s'hi toleren i fins i tot s'hi fomenten les iniciatives d'ensenyament i d'ús del català); i "les tres branques" consistents del "pi" de la llengua catalana -Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears- tenen tres graus molt diferents d'autogovern i de problemàtica sociolingüística, que fan inevitables les diferències de ritme en el procés de normalització de cada territori, i necessaris els acords institucionals per encaminar-lo en comú.

En el nostre cas, però, no necessitam sols rompre les barreres administratives entre les comunitats autònomes, sinó també les barreres geogràfiques i psicològiques que ha creat la insularitat dins la Comunitat única de les Illes Balears. Ara com fa segles, cada illa és un món, i el fet mateix de dedicar aquest llibre a "Mallorca 1999", i no a "les Illes Balears 1999", n'és prova fefaent.

La natural lentitud del procés de normalització

Les llengües que han tengut un procés normal de formació i creixement s'han configurat al llarg de segles, juntament amb la societat de la qual són instrument de comunicació i signe d'identitat. Els canvis que s'hi han produït a cada moment històric formen part de la vida de la llengua i de la col·lectivitat, en una constant interacció entre l'una i l'altra: la llengua s'ha anat adaptant a les necessitats comunicatives, i així s'ha anat passant de la simple oralitat a la forma escrita, a la codifica-

ció i a la conformació d'una modalitat estàndard, apta per a la comunicació interdialectal, que tots els parlants reconeixen com a pròpia per als registres formals, i que no interfereix per a res en els usos col·loquials; cada nou concepte, cada progrés en l'activitat científica, queda plasmat en la llengua, segons un sistema propi de formació de paraules, girs i expressions.

Un procés de normalització, que permet rectificar una situació anormal retornant la llengua d'una comunitat al lloc que una altra havia usurpat, no segueix el curs natural de la vida de la comunitat, sinó que en corregeix desviacions. Això exigeix, d'una banda, la readaptació de la llengua a les necessitats de la col·lectivitat que, en certs aspectes, ha crescut sense ella; i d'altra banda, la readaptació de la societat per poder-se servir de la llengua pròpia per a uns usos que ha adquirit en una altra llengua, manllevada o imposada. Es tracta sempre d'un procés llarg, que les circumstàncies històriques poden interrompre o fer fracassar.

La llengua catalana va tenir una vida normal per evolució del llatí parlat, paral·lela a la del castellà i de les altres llengües romàniques, fins al final del segle XV. És l'època de la formació de la llengua -i el mallorquí Ramon Llull la va forjar, com a llengua d'expressió literària i científica-, i de l'edat d'or de l'expansió (política i literària) catalana. Però la codificació i la subsegüent implantació d'una modalitat comuna, que per al castellà i el francès es dugué a terme entre els segles XVI i XVIII, no es produí paral·lelament en el cas del català, perquè en els usos "alts" de la comunicació -els únics

per als quals la codificació i l'estandardització són necessàries-, el seu lloc va ser ocupat pel castellà (per simple prestigi primer, i per imposició a partir del Decret de Nova Planta). Així, visquérem molt més tard un procés de normalització -en bona part iniciat per un altre mallorquí, Mossèn Alcover, amb la "creuada" que va fer per tots els Països Catalans-, durant el qual es dugué a terme la codificació de la llengua. Però perquè aquesta normalització del corpus de la llengua pogués implantar-se dins la societat i estandarditzar-se, era indispensable la normalització del seu status per mitjà del reconeixement jurídic d'oficialitat i de la introducció a l'escola i als usos públics. Tal cosa no es produí a les Illes Balears, ni al País Valencià, i tot just s'iniciava a Catalunya (a partir de l'Estatut de 1932), quan el procés fou brutalment interromput per la guerra civil.

Gràcies que, quan la guerra esclatà, les normes de l'Institut d'Estudis Catalans ja havien estat adoptades pels escriptors de tots els Països Catalans, les minories conscienciades pogueren aprendre el català fora del sistema escolar; sorgí a tot arreu un bon esplet d'escriptors, i la modalitat lingüística que s'emprava en els llibres tenia les característiques de qualsevol llengua de cultura moderna. Sense aquella primera fase del procés de normalització (que durà prop de 40 anys!), les possibilitats de dur-lo a bona fi en el món d'avui, serien probablement nul·les.

El procés actual de normalització lingüística a les Illes Balears

La Constitució espanyola de 1978 ens obrí el camí d'una nova etapa del procés, en la qual té una importància primordial el

canvi de status de la llengua, tant en l'aspecte jurídic (oficialitat, ús públic, ensenyament), com en el social (prestigi de la llengua pròpia del territori, orgull de la llengua per part dels autòctons i acceptació del patrimoni lingüístic illenc per part dels immigrants). Però també cal que es completi la fase d'implantació de la norma i d'estandardització de la llengua d'ús públic, de manera que tots els ciutadans posseeixin els coneixements de català suficients per poder "viure en català", tal com un andalús pot "viure en castellà" o un parisenc en francès.

En el camp jurídic, les grans fites de la normalització s'aconseguien amb l'Estatut d'Autonomia (1983) i la Llei de Normalització Lingüística (1986). D'ençà que aquesta fou aprovada per unanimitat pel Parlament de les Illes Balears, el 29 d'abril de 1986, han passat prop de set anys, pràcticament el mateix temps que ens separa ara del 1999. És interessant veure quina era aleshores la nostra situació i quins progressos hem fet, per comprendre quins avanços podem raonablement esperar, d'aquí a final de segle.

La situació sociolingüística, l'any 1986*

a) Composició de la població

Segons el Padró de 1986, dels 679.965 habitants que llavors constituïen la població de dret de les Illes Balears, el 71,1%

---

*N'he parlat amb una certa extensió en els treballs Sobre la integració lingüística dels Immigrants, Quaderns de Cultura Fi de Segle núm. 6: les Migracions, pp.77-91 (Ajuntament de Palma, 1989) i Turisme, immigració i ús de la llengua (1960-1989), Estudis baleàrics núm. 37-38, pp. 171-182. Vegeu també La llengua de les Illes Balears, Quaderns d'Estadística II, Institut Balear d'Estadística, 1988.

eren nascuts a les Balears, el 25,3% a altres zones d'Espanya, i un 3,5% a l'estranger. El percentatge d'immigrats puja al 34,4%, si prenem en consideració la població de més de cinc anys (de la qual s'han obtingut les dades sobre el coneixement del català), i fins al 41,1% en el cas de la població d'entre 25 i 45 anys (és a dir, de la generació dels pares dels infants actuals, que en gran majoria són nascuts a les Illes). La situació més favorable es troba a Menorca (20% d'immigració), i la més desfavorable a Eivissa i Formentera (41,1% d'immigrats, que a la franja d'edat entre 25 i 45 anys arriba al 63,7%). La mitjana de Mallorca s'acosta molt a la mitjana de la Comunitat, però amb distribució molt irregular: a la Part Forana, la situació és semblant a la menorquina, mentre que a Palma i a les zones turístiques, especialment Calvià, s'acosta a l'eivissenca.

b) Coneixement de la llengua

Aquesta situació es reflecteix en el coneixement de la llengua: El 71% dels ciutadans de la CAIB (1986) la saben parlar, però a Menorca el percentatge puja fins al 84,9 (quasi cinc punts més alt que el de població autòctona), mentre que a Eivissa i Formentera baixa fins al 61,9 i a Palma al 61,8.

El percentatge de població que no entén el català no arriba al 10%, però només el 16,6% el sap escriure. Això vol dir que hi ha poques dificultats per a la comunicació oral (completa, o amb pràctica del bilingüisme passiu, en què cada interlocutor parla en la seva llengua), però n'hi ha moltes per a la comunicació escrita: el percentatge d'adults de més de 25 anys que es decla-

ren capaços de llegir i escriure en català no arriba al 9%. Entre els infants de 6 a 9 anys, aquest percentatge passa del 13%, i va pujant fins al 43% en els joves de 15 a 19 anys, com a resultat normal de l'ensenyament del català a l'escola.

c) Actituds lingüístiques

En general es pot dir que, en el moment de realitzar-se aquell padró, es mantenien les actituds i els comportaments diglòssics. La població autòctona parlava en família i entre amics la llengua de les Illes Balears, però l'abandonava per voluntat pròpia (i fins i tot de manera automàtica) per relacionar-se oralment amb els castellanoparlants. Aquesta actitud neutralitzava la major capacitat d'ús del català que tenia el jovent (d'altra banda, el sector més castellanitzat, quant a llengua familiar), mentre la immensa majoria dels adults autòctons tenien del català el coneixement propi dels analfabets (la modalitat col·loquial de la seva illa, o del seu municipi), i li donaven el nom de mallorquí, menorquí o eivissenc, rebutjant el de català, que identificaven amb la modalitat barcelonina.

La manca d'orgull lingüístic dels autòctons constituïa un gran obstacle per a la integració dels castellanoparlants, que, no tenint cap necessitat de parlar català, se n'inhibien, per por del ridícul o per un sentiment de superioritat, i continuaven expressant-se exclusivament en castellà.

Amb aquestes actituds, no hi havia cap perill de conflicte social per motius lingüístics; però hi havia ben poques possibilitats d'avançar pel camí de la normalització.

c) Us de la llengua

La composició sociolingüística i les actituds determinaven que, malgrat el nou marc legal, l'ús de la llengua es mantingués molt limitat. S'havien organitzat classes voluntàries de català per als funcionaris, i s'havien intensificat els cursos de català per a adults, però l'Administració -autonòmica, local i perifèrica de l'Estat- continuava funcionant molt majoritàriament en castellà, i no hi havia encara cap exigència de coneixement de català per a l'accés a la funció pública. En l'ús públic no oficial, la presència del català era encara més minsa que en l'ús oficial. En ensenyament, s'havia generalitzat el del català com a assignatura, i anava progressant molt lentament el seu ús com a llengua ambiental i vehicular, gràcies en bona part al moviment d'Escoles Mallorquines.

D'altra banda, s'havia fet un pas de gegant amb la introducció del català en els mitjans audiovisuals de comunicació de masses: rebíem els programes de TVE i de Radio Nacional de Catalunya i Balears i, gràcies a l'Associació "Vultur", que (amb ajuda de les institucions autonòmiques) va instal·lar el repetidor d'Alfàbia, ens arribava TV3 des del juliol de 1985.

El camí fet de 1986 ençà

1) L'estatus de la llengua

S'ha avançat en el reconeixement de l'estatus del català, en diferents aspectes:

a) El desplegament de la Llei de Normalització Lingüística, amb el Decret 100/1990 -que regula l'ús lingüístic per part del

Govern Balear i dels organismes que en depenen-, els Reglaments de Normalització Lingüística dels Consells Insulars de Mallorca i de Menorca, els Reglaments Municipals de Normalització Lingüística (prop d'una trentena), el Reglament de la Universitat Balear i diverses disposicions que el MEC i el Govern Balear, de comú acord, han establert per facilitar l'ensenyament del català i en català. S'ha començat també a exigir-ne el coneixement per a l'accés i la promoció dels funcionaris i contractats de l'Administració i dels ensenyants. Per a aquests darrers, el MEC ha establert que "los profesores titulares de Lengua y Literatura Catalanas y Valenciana (...) podrán participar indistintamente a las plazas vacantes del Cuerpo de Enseñanzas Secundarias existentes en Cataluña, Baleares y Valencia" (Ordre del 4 de desembre de 1991, BOE núm. 205, del 10-12-91, en un clar reconeixement de la unitat de la llengua catalana que fa encara més grotesca la publicació en "català" i "valencià" de la modificació de la Constitució, que s'acaba de produir al mateix BOE).

b) La creació d'organismes que prestigien el català: la Junta d'Avaluació de Català (de la Conselleria de Cultura, Educació i Esports), que realitza proves de suficiència per a adults i expedeix diplomes acreditatius de coneixement del català, a diferents nivells, amb l'aval del Govern Balear; i la branca del TERMCAT (Centre de Terminologia Catalana, creat per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans), fundada a Mallorca per acord entre la Conselleria de Cultura, Educació i Esports i la Universitat Balear, amb seu en aquesta. Així els científics disposen d'un centre de terminologia -que el castellà

encara no té relacionat amb els grans centres terminològics internacionals, que els permet realitzar en català la seva tasca científica.

c) L'Acord Institucional per a la normalització lingüística, firmat en acte solemne pels presidents del Govern Balear i dels tres Consells Insulars i el Batle de Palma (BOCAIB núm.144, del 21-11-89), amb posterior adhesió de pràcticament tots els ajuntaments, partits polítics, sindicats, col·legis professionals i un gran nombre d'entitats cíviques i culturals, per treballar conjuntament en una Campanya de Normalització Lingüística, amb el lema La llengua, feina de tots. La incorporació de la Universitat Balear i del MEC a les Comissions Interinstitucional i Tècnica ha fet de la Campanya una plataforma on conflueixen les tres institucions que, a l'espera dels traspassos del Govern central, es reparteixen les responsabilitats de l'Ensenyament a les Illes Balears. La constitució de les Comissions Insulars i dels Grups de Treball, i l'inici de dues Xarxes Tècniques d'assessorament lingüístic i de foment de la normalització (que han de cobrir els organismes del Govern i la totalitat del territori, respectivament), han completat el disseny de la Campanya.

2. La situació sociolingüística

a) Composició de la població i coneixement de la llengua

No tenim encara les dades del padró de 1991, tret de l'avanç informatiu sobre moviment natural de població publicat per l'IBAE (que demostra que el creixement ha estat negatiu -més defuncions que naixements- en els llocs on predomina la població autòctona,

i positiu en els de molta població immigrada). Sabem que el flux immigratori continua i que també hi ha flux en sentit contrari, de manera que no es poden esperar grans canvis en la composició de la població.

Això fa suposar que el percentatge de població total que no entén el català l'any 1991 no és gaire diferent del de 1986 (les dades no les tindrem fins ben entrat l'any 1993, segons em comuniquen de l'IBAE). I si tenim en compte l'evolució positiva de l'ensenyament escolar i dels cursos d'adults, podem afirmar que ha augmentat notablement el nombre dels qui el saben parlar, i sobretot dels qui el saben escriure, amb un coneixement pràcticament generalitzat entre els joves de 10 a 24 anys, i molt alt entre els de 6-9 i de 25-29 anys; a les franges d'edat superiors a 25 anys, l'augment és petit (i això farà que els percentatges totals no siguin espectaculars), però la seva "rendibilitat" és important, ja que afecta persones molt sensibilitzades i sectors socials (funcionaris, ensenyants, serveis públics no oficials) amb gran incidència en l'ús de la llengua.

b) Actituds lingüístiques

En el camp de les actituds hi ha canvis clarament perceptibles, que haurien de ser estudiats a consciència (vet aquí un bon camp, per a tesis de llicenciatura o de doctorat). Un progrés important és que la gran majoria de la població ja entén que el mallorquí, el menorquí i l'eivissenc són català, i que el fet d'admetre-ho no posa en perill la integritat de les modalitats illenques. Això ho devem en bona part, pel que fa a la població

adulta, a la campanya **No et mosseguis la llengua** que es duqué a terme, en nom de totes les institucions, des de la Campanya de Normalització Lingüística i que, amb el consell **parla català** ha ajudat també a combatre els comportaments diglòssics: hi ha més autòctons que parlen en català als castellanoparlants que els entenen, més castellanoparlants que s'atreveixen a parlar català, i més funcionaris que perden la por d'escriure i fer la seva feina en català, però la inèrcia diglòssica encara pesa molt.

Ara bé, com a reacció a la campanya i als seus fruits, es detecten resistències contra la normalització -en forma d'atacs al "catalanisme del Govern Balear" i de defensa del "mallorquí" contra "el domini català", d'una banda; i de l'altra, actituds radicals d'impaciència davant la "moderació" o "l'obstruccionisme" que s'atribueixen al mateix Govern, a la Campanya i a responsables diversos de l'Administració. Les dues posicions tenen manifestació pública "estrident" en determinades seccions d'un diari de Palma i en un setmanari local, respectivament, i troben un ressò considerable dins l'opinió popular. Estam, per tant, en perill de ruptura de la pau social en què fins ara ha evolucionat el procés, però també amb grans possibilitats d'accelerar-lo, si ens ho proposam col·lectivament.

c) **L'ús de la llengua**

La manca d'estudis científics sobre l'ús real del català en els diversos àmbits, afavoreix les manifestacions "optimistes" (i fins i tot "triomfalistes") i "pessimistes" (sovint "catastrofistes"), segons la posició subjectiva de qui comenta el procés. Val

a dir que hi ha elements objectius per defensar les dues posicions: hi ha progressos clars en tots els camps en general, però en tots els camps els progressos són massa lents, i fins i tot hi ha qualque retrocés escandalós.

Quant a l'Administració, a finals de 1990, la Comissió Tècnica de la Campanya, en funció de les respostes a una enquesta sobre l'ús lingüístic per part de les institucions, va classificar aquestes en tres grups, segons el grau de normalització, i va establir una llista de prioritats (absolutes i relatives), i un model de "projecte lingüístic per a 1991", per a cada grup. Una nova enquesta del primer trimestre de 1992 demostra que en la majoria dels casos no s'han acomplert les prioritats absolutes, ni els programes proposats per a 1991, però en conjunt hi ha avenços importants. Per exemple, més d'un 30% d'ajuntaments estava en el grup dels "encara molt castellanitzats", i ara són poc més del 20%, mentre que de poc més d'un 10% de "molt avançats en el camí de la normalització" hem passat al 20% llarg, i n'hi ha tres que es poden considerar totalment normalitzats. En el cas del Govern Balear, les proporcions són molt semblants.

En l'Ensenyament, l'ús del català com a llengua vehicular ha progressat molt en el sector públic, i s'han pres diverses mesures per anar resolent els problemes que l'obstaculitzen; en el sector privat, en canvi, salvant honroses excepcions, està tot per fer.

En mitjans de comunicació, som privilegiats en el sentit que ens arriba tota la televisió i la ràdio que es fa en català (cosa que no poden dir a Catalunya, ni al País Valencià), i que les

iniciatives locals de ràdio i TV, com abans les de premsa, es fan majoritàriament en la nostra llengua; però, en canvi, no tenim TV autonòmica pròpia i hem vist desaparèixer Ràdio 4 i retallar amb excuses diverses la producció i l'horari de TVE-Balears (a la qual devem una tasca benemèrita), d'una manera escandalosa. D'altra banda, ens hem vist inundats per la producció dels canals privats en castellà, de manera que, proporcionalment, estam ara en pitjors condicions que fa dos anys.

Conclusions

1. Tenim un marc legal perfectament ajustat a la Constitució espanyola i a l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears, i suficient per a aconseguir, en un clima de concòrdia, la plena normalització lingüística.

2. Tenim una Campanya de Normalització Lingüística, fruit d'un Acord Institucional, amb una estructura que pot garantir la progressiva aplicació del marc legal, a condició que es mantenguin els compromisos formals d'adhesió i que els programes elaborats anualment per la Comissió Tècnica i aprovats per la Comissió Interinstitucional siguin objecte d'aplicació i seguiment efectius.

3. Hi ha indicis de radicalització -encara molt minoritària-, a favor i en contra de la normalització, que amenacen la pau social indispensable per dur a bon terme el procés.

4. En tots els camps, la major part de la feina està per fer, però es pot fer a ritme ràpid si ens ho proposam col·lectivament.

5. D'aquesta voluntat col·lectiva depèn que l'any 1999 Mallor-

ca sigui "un poc més mallorquina", però absolutament tributària del castellà i de les llengües estrangeres, o que formi amb les altres illes una comunitat que viu amb naturalitat en la seva llengua pròpia.

6. De la dignitat amb què sapiguem reclamar (per mitjà d'acords entre les institucions administratives i acadèmiques de tots els territoris de llengua catalana i amb el Govern central) el paper que ens correspon en la normalització de la nostra llengua -començant per la "prosaica" reclamació de les partides pressupostàries que les altres comunitats no-castellanes ja han aconseguit- dependrà també que la nostra identitat sigui reconeguda i que trobem un lloc dins el concert de les llengües i dels pobles d'Europa i del món.

Aina Moll